

La morfologia verbal al segle XVI. Usos en un tractat matemàtic

Joan-Antoni Mesquida Cantallops
Universitat de les Illes Balears

Per contribuir a l'estudi de la morfologia verbal i els seus usos en textos no literaris del segle XVI, hem analitzat el cas d'un tractat d'aritmètica i geometria. És la *Pràctica mercantívol*, escrita pel mallorquí Joan Ventallol i publicada per Joan de la Place l'any 1521 a Lió.

Els textos que formen part dels anomenats llenguatges d'especialitat permeten d'estudiar els recursos lingüístics des de l'òrbita del discurs amb intencionalitat no literària. Són una mostra de llenguatge escrit però espontani, amb un nivell culte i un altre de no tan culte (a causa, normalment, del vessant pedagògic-didàctic), els quals si s'analitzen des de la perspectiva diacrònica poden ser representatius d'aquest registre en una determinada època.

La *Pràctica mercantívol* és un text científicotècnic publicat dins el primer quart del segle XVI. És, doncs, un exponent del tipus de text i d'aquesta època. Conté un tractat d'aritmètica i un altre de geometria (aquest força més breu), els quals expliquen les principals operacions, sempre des del vessant aplicat, que necessitaven realitzar els mercaders, els comerciants i altres usuaris d'aquestes disciplines en els orígens de l'època moderna.

Un tractat de matemàtiques és, al cap i a la fi, un tipus de text en el qual sembla que l'interès per l'expressió i l'estil literaris que el seu autor pugui tenir hagin de ser mínims. Per tant, és un bell representant de l'espontaneïtat i del text poc elaborat literàriament, en què la llengua flueix sense tenir gaire en compte influències i modes literàries presents en la majoria de les mostres de la literatura culta d'aquesta època.

La part de la *Pràctica mercantívol* dedicada a l'aritmètica comença amb la definició de les diferents classes de nombres i amb els algorismes de les principals operacions aritmètiques (suma, resta, multiplicació i divisió, tant referits a nombres enters com a nombres trencats). Després continua amb un ampli tractat dedicat a la regla de tres i les seves aplicacions (reducció dels valors de monedes, censals, regles de tares, regles de companyies, barates i canvis, regles de viatges, finesa de metalls, obtenció de percentatges d'aliatges de metalls, progressions i regles de falses posicions). El quart tractat parla de les arrels quadrades i de les cúbiques, seguides de les regles de quadratura i de testaments. El cinquè tracta de les proporcions i de les regles o jocs que per ciència de nombres sembla que s'endevinen moltes coses.

La geometria conté només tres capítols. El primer defineix els nombres en geometria. El segon ensenya a mesurar diferents classes de terres, i el tercer versa sobre problemes geomètrics diversos (altures, àrees, etc.).

Aquesta obra fou escrita per Joan Ventallol, natural de la Ciutat de Mallorca, i publicada a Lió per Joan de la Place, l'any 1521. L'any de publicació coincideix, segurament per pura casualitat, amb l'any de l'esclat de la revolta de les Germanies a Mallorca. En aquests anys d'instabilitat política i econòmica sembla que no hi havia impremta a Mallorca, per la qual cosa Ventallol es degué decidir a publicar la seva obra en un altre lloc. Si va triar Lió, tal vegada no fou per pura casualitat, ja que aquesta ciutat francesa era, en aquell segle, un centre comercial, editorial i punt de confluència de gent i mercaderies.

La *Pràctica mercantívol* és una obra plenament immersa dins la tradició matemàtica que, des de l'època dels grecs, va anar perfilant uns continguts, uns procediments i una terminologia que Ventallol coneix i aplica en el seu llibre. El ressò que va tenir en el seu

moment va durar, com a mínim, fins un segle després de la publicació, ja que Joan B. Tolrà la va traduir al castellà i la publicà l'any 1619 a Tarragona. Aquest autor tarragoní va considerar que, d'entre tots els autors i llibres d'aritmètica escrits en llatí i en altres llengües vulgars que havia llegit, "(que no án sido pocos) me á parecido boníssimo el de Juan Ventallol. Porque assí en la facilidad de los preceptos como en la variedad y agudeza de exemplos (que él llama reglas) viene a hazer todo lo que toca a la arte mercantil y negociativa tan claro y fácil que podrá qualquiera (como medianamente se exercite en ello) alcançarla por sí solo sin otro maestro."

Pel que fa a la llengua catalana, la *Pràctica mercantívol* pot ser considerat el segon llibre de matemàtiques imprès que es coneix escrit en aquesta llengua. El primer és la *Suma de la art de arismètica*, de Francesc de Sant Climent, publicat a Barcelona en 1482. Ventallol publica la seva *Pràctica* trenta-nou anys més tard i no serà fins a 1596 que Bernat Vila publicarà, també a Barcelona, les seves *Reglas breus de arithmètica*. La producció matemàtica editada a la Península Ibèrica durant el segle XVI és majoritàriament en castellà (67 obres en castellà, 17 en llatí, 5 en català, 2 en italià i 1 en francès, si consideram l'estudi que en fa Salavert, V. L.: 1994 referit a l'època d'entre els anys 1482 i 1600).

L'anàlisi lingüística d'aquesta obra ens permet veure els recursos d'un escriptor mallorquí d'aquesta centúria, tan fidels en general a la tradició medieval, cosa que reverteix en una llengua pura, ben allunyada d'influències externes i que conserva una fesomia pròpia amb semblança encara de la llengua llatina originària.

En aquesta aproximació a la morfologia verbal, oferim una espècie d'inventari d'aquelles formes que criden més l'atenció al lector dels nostre dies, sense ànim d'exhaustivitat.

1. Formes no personals

1.1. Infinitiu

Hem comptat 208 formes diferents de la primera conjugació, acabats en -AR, de les quals 130 adopten almenys un infinitiu present al text i 78 hi són presents a través d'altres temps.

Pel que fa als acabats en -ER, en comptabilitzam 28, dels quals 22 hi són presents amb un infinitiu i 6 a través d'altres temps.

Els acabats en -RE són 37. D'aquests, 22 presenten almenys un infinitiu al text i 15 hi són amb altres temps.

Respecte dels acabats en -IR, en comptam 55. N'hi ha 33 amb infinitiu en el text i 22 amb altres temps verbals.

També hi ha els verbs *desfer*, *refer*, *fer* i *dir*.

Per tant, podem observar que la conjugació més productiva és la primera (amb 208 formes), que suposa un 63 % del total, seguida per l'acabada en -IR (que presenta 55 formes), 17 % del total. Després ve l'acabada en -RE (amb 37 casos), 11 %, i finalment la que fineix en -ER (amb 28 formes), amb un 9 % del total.

També hi apareixen els següents infinitius composts, majoritàriament amb el verb *esser*: *esser composta* 116r.; *esser dat* 74r.; *esser dividit* 38 r.; *esser multiplicada* 47r.; *esser ordenades* 47r.; *esser pagat* (7) 32r., etc.; *esser restat* 41v.; *esser semblant* (2) 19v., 104v.; *esser semblants* 47v. Amb el verb *haver* hi ha els següents casos: *haver dade* 121v.; *haver ganyat* 70v.; *haver gonyat* 70v.; *haver provat* 60v.; *haver tractat* (2) 61r., 83r.

1.2. Gerundi

Podem notar que no hi ha cap cas de gerundi acabat en -GUENT ni -QUENT. Tots segueixen el model cancelleresc, esdevingut normatiu. Així trobam *afagint* (5) 49r., etc.; *craxent* (1) 27v.; *diminuynt* (5) 42v., etc.; *dient* (145) 1r., etc.; *scrivint* (2) 103v.; *fugint* 124r.; *pertint* (21) 29r., etc.; *prenent* (6) 24r., etc.; *reduynt* (3) 42v., etc.; *tenint* (3) 116v., etc.; *traent* (3) 12v., 13r.; *valent* (6) 23r., etc.; *vanent* (12) 53r., etc.; *venint* (1) 3v.; *volent* (11) 1r., etc.

També destacam els següents gerundis composts: *havent dada* 4v.; *avent dade* (2) 28r., 46v.; *avent declarat* 48r.; *havent-lo pagat* 54r.; *avent-lo pagat* 54r.; *havent parlat* 88v.; *havent vist* 25v.

1.3. Participi

Destacam el participi llatinitzant *abreviat* (5) 29r. i l'ús doble de la forma forta i de la feble referit a un mateix verb: *divisa* (4) 57v., etc. / *dividida* (2) 1v., 114r. D'altres formes fortes que podem fer notar són: *despès* (27) 81r., etc.; *meses* (2) 116v., 120r.; *remès* 16v.; *sobremès* (2) 68r., 68v.; etc.

Conserven la vocal etimològica del radical les formes següents: *contengut* (7) 89v., etc.; *contenguts* (4) 89v., etc. Tots els participis del verb *venir* presenten la forma amb –i–: *vingut* (6) 31r., etc.; *vinguts* (12) 40r., etc.

2. Formes personals

2.1. Present d'indicatiu

La primera persona no porta mai desinència, talment com el català de Mallorca actual. Així trobam *avis* 84r.; *daman* 125r.; *deman* (285) 16r., etc.; *demant* (2) 83v., 110r.; *pertesc* 28r.; *pos* (23) 19r., etc.; *pratic* 26v.; com les formes velaritzades *dec* 96v.; *dic* (19) 6r., etc.; *dich* (7) 21r., etc.; *pratic* 26v.; *tinc* 96v.; *tinch* (6) 19r.¹, etc. (Wheeler).

Pel que fa a la segona persona podem destacar dues formes els radicals de les quals acaben en sibilant, amb desinència no reforçada (Moll, 216-217): *parteixs* 28r. i *refereixs* 114v.

La quarta persona dels verbs acabats en -AR acaba sempre en -AM, com el mallorquí actual. En trobam els següents casos: *aiustam* 112v.; *sercam* (3) 45r., 119r.; *serquam* (2) 103v., 109r.; *dexam* 59v.; *demanam* (9) 59v., etc.; *desigam* 98v.; *parlam* 89r.; *posam* 103r.; *trobam* (3) 14v., etc.

Quant a la cinquena persona dels verbs acabats en -AR, observam el mateix a través d'una única forma: *stau* 66r.

Algunes alternances verbals que apareixen al text són: *se deuen* (16) 3v., etc. / *se deven* 12r.; *naix* (2) 103r., 113v. / *neix* 102v.; *termina* 91v. / *termenen* 121v.

Les formes en veu passiva hi són abundants: *s'és acordat* 118r.; *són dits* (11) 1v., etc.; *és stimada* (5) 65v., etc.; *són stimades* 67r.; *són gonyades* 72v.; *són gonyats* 77v.; *són guanyats* 65v.; *s'és logat* 100r.; *són manifestades* 1r.; *és mesurat* 3r.; *és ordenada* 61v.; *són pagats* 67v.; *és pertida* 44v.; *són passats* 18r.; *són perduts* 111v.; *és plantat* 130r.; *són posades* (3) 80r., 115r.; *és prestada* (3) 78v., 79r.; *són prestades* 79r.; *són procreats* 121r.; *és provat* (4) 14v., etc.; *és provada* 19v.; *són restats* (2) 81r.; *són restades* (2) 112v.; *és romàs* 103r.; *és semblant* (3) 47r., etc.; *són semblants* (7) 10v., etc.; *és sobrat* 106v.; *s'és tancada* 1r.; *és tornat* 40r.; *és trencat* 37v.; *s'és trencat* (2) 129v.; *s'és trobat* 14v.; *és vingut* (5) 31r., etc.; *som vinguts* 40r.; *són vinguts* (11) 62r., etc.

¹ Fixem-nos en aquestes dues formes del verb *venir*, que presenten la vocal –i– tònica en el radical, cosa que contrasta amb l'ús més comú actualment a Mallorca de les formes en –e–.

Podem observar algunes formes pures, sense l'increment: *apar* 3r.; *difer* 1r.; *tixen* (5) 58v., 59r.

També cal destacar que la 4a. persona del present del verb *fer* és *fem*, amb 4 casos, i no hi ha cap cas de *feim* (forma usual actualment a Mallorca, vegeu Moll 1952, 218): “la qual multiplicació se deu restar del segon horda e del que serà restat del primer, scrivint demunt lo que resta figura per figura com *fem* en lo partir” 103v.; “axí com *fem* en lo nombrar” 105v.; “e lo que serà trauràs-ho de aquel primer orda restaant [sic] com *fem* en lo partir” 105v.; “e après totes aquelles multiplicacions sumades com *fem* en lo multiplicar” 106r.

Hi ha alguns casos que conserven la vocal -A- etimològica del radical (<NASCERE, TRAHERE): *naix* (2) 103r., 113v.²; *traus* (5) 15r., etc.; *trau* (68) 15r., etc.; *trauen* 89v.

2.2. Pretèrit indefinit

Aquest temps és més poc freqüent. L'única particularitat que hi podem observar és la intercalació en alguns casos del pronom feble entre l'auxiliar i el participi. Per exemple: *àn-li'n tornades* (3) 15r., 15v.; etc.

Sol ser normal la concordança del participi amb l'element al qual fa referència.

2.3. Pretèrit imperfet d'indicatiu

El pretèrit imperfet també té un índex de presència bastant baix. La veu passiva d'aquest temps es manifesta en els següents casos: *hera davallada* 95v.; *eren restats* 81v.; *ere vingut* 83v.

La resta de casos no presenta particularitats especials.

2.4. Pretèrit plusquamperfet d'indicatiu

Tan sols en trobam 15 formes diferents. Hi predominen la tercera i la sisena persones, si bé hi ha 2 formes de quarta persona: *aviem dexats* 11r. i *avem provada* 11v.

2.5. Pretèrit perfet simple d'indicatiu

Les formes de primera persona d'aquest temps tan sols són tres: *comprí* 54r.; *diguí* (2) 48r., 116v.; *fiu* (2) 53v., 54r.

Podem destacar les formes fortes del verb *venir*: *vénc* 66r. i *vénch* (2) 69r., 82v. i del verb *tenir*: *tenc* (amb 3 casos, sempre en la combinació *tenc-les-hi*: “Són 3 qui fan compenya, lo primer met 236 liures e *tenc-les-y* 2 anys e mig, lo segon maté 210 liures e *tenc-les-i* 2 anys, lo terç mes 180 liures he *tenc-les-i* hun anys [sic] e mig, e finida la compenya àn gonyat 280 liures” 64r.). D'aquest darrer verb hi ha sis casos de perfets febles: *tengué* 77v. i *tingué* (5) 75v., etc. i del verb *venir* tan sols n'hi ha un: *vingé* 69r.

De les formes perifràstiques, no n'hi ha cap cas.

Conserva la vocal etimològica del radical: *sobrevingué* (1) 67v. Amb -i- en trobam 3 casos: *sobrevingué* (3) 67v., 69r.

Hem de destacar els següents perfets simples no velaritzats: *vané* (6) 53r., etc.; *vaneren* (2) 112r., 112v.; *veneren* 112r.

2.6. Pretèrit anterior

En trobam només els següents casos: *agueren donat* 69r.; *agu[e]ren fet* 66v.; *hagué gonyat* 99r.; *agueren meniat* 67r.; *hagué partits* 110r.; *agueren partit* 111r.; *agueren sopat* 67v.; *hagueren venut* 112r.

² Trobam un cas de *neix*: “com 16 *neix* de la multiplicació de 4 en si nateix [sic] perquè 4 vegades 4 fan 16” 102v.

2.7. Futur simple

El fet més remarcable d'aquest temps és que els pronoms febles solen anar entre el radical (coincident amb la forma d'infinitiu) i els morfemes propis d'aquest temps³: *afagir-hi-às* 50r.; *aiustar-ho-às* 92v.; *aiustar-l'às* (2) 15v., 80v.; *aiustar-les-às* 83r.; *aiustar-y-às* (2) 23v., 26r.; *aminvar-li-às* 119v.; *apropinquant-l'às* 125v.; *aturar-t'às* 29r.; *contar-l'às* 12v.; *contar-les-às* (3) 6v., etc.; *dar-li-àn* 71v.; *dexar-los-às* 58r.; *dir-li-às* (3) 120r., 120v.; *doblar-l'à* 34v.; *doblar-los-às* (2) 34r., 34v.; *fer-ho-às* 10r.; *levar-ho-às* (2) 64r., 82r.; *multiplicar-l'às* 105v.; *partir-los-has* 94r.; *pertir-ho-às* (2) 40v., 84r.; *posar-l'às* (6) 10v., etc.

Podem observar les següents alternances en els radicals del verb *tenir*: *tendràs* (1) 131v. / *tindràs* (61) 6r., etc.; *tindrà* (39) 1v., etc.; *tindrem* 49r.; *tindran* (5) 1r., etc. Predominen clarament les formes amb *-i-*, tant en el verb *tenir* com en els composts: *contindrà* 114r.; etc. El futur del verb *venir* sempre presenta el radical amb *-i-*: *vindràs* (2) 9v., 126v.; *vindrà* (152) 2v., etc.; *vindrà-te 'n* (128) 3r., etc.; *vindran* (32) 26r., etc.; *vindran-te 'n* (37) 23r., etc.

2.8. Futur compost

No en trobam gaire casos, tots amb l'auxiliar *haver*: *aurà aconseguit* (3) 94r., 94v.; *hauràs aiustat* 2v.; *haurà caminat* (2) 94v., 95r.; *haurà cullides* 112v.; *auràs contat* 120v.; *hauràs contat* 120v.; *aurà contades* 120r.; *haurà disminuït* 57r.; etc.

2.9. Condicional simple

Hi torna haver formes separables, talment com el futur, si bé en un percentatge menor: *aiustar-les-ies* 23v.; *levar-los-hies* 84v.; *multiplicar-les-ies* 23v.; *multiplicar-los-ies* 23r.; *posar-ho-yes* 29v.

Les altres formes presenten pocs fenòmens comentables: *comensaries* (2) 22r.; *costaria* (2) 98v.; *costarien* 100v.; *daria* 72r.; *dauria* 69v.; *deuria* (2) 65v., 69v.; *deuries* (2) 17v., 21v.; *diries* 51v.; *diríem* 38r.; *discontaries* 79v.; *saria* 67r.; *seria* (22) 4v., etc.; *serien* (9) 23r., etc.; *faries* (15) 22r., etc.; *no-s faria* 1r.; *gonyarien* 57v.; *hauria* (2) 58r., 122v.; *hauries* 44r.; *manqueria* 79v.; *meritaries* 79v.; *miraries* 36r.; *multiplicaries* (4) 23r., etc.; *perturies* 94r.; *pendries* (2) 24v., 29r.; *pories* (3) 3v., etc.; *poria* (2) 28v., 44v.; *s'i porien* 1v.; *posarias* 38v.; *posaries* (3) 22v.; *posariem* 80r.; *procehiries* 83v.; *prosequiries* 22r.; *respondríem* 89r.; *restaria* 103v.; *restarien* 84v.; *seguiries* 22r.; *sobraria* (2) 38r.; *sumeries* 22r.; *tindria* 65v.⁴; *trobaria* 111r.; *valria* (3) 33v., etc.; *valrien* (9) 100v., etc.; *vindria* (2) 22r., 23r.; *vindria-te 'n* 44r.; *volries* 22r.

2.10. Condicional compost

Amb l'auxiliar *esser* hi ha dos casos: *seria posat* 6r.; *seria prestada* 79v.

I amb l'auxiliar *haver* tenim: *hauria caminat* 94v.; *auria gonyat* 53v.; *se hauria pensada* 120v.; *auria perdut* 54r.; *hauria perdut* 54r.

³ Cf. Badia, 372: "En general, el català ha procedit més ràpidament que altres idiomes romànics en la fusió dels dos elements de l'antiga perífrasi, que avui, i des de fa segles, és considerat com un sol temps unitari; tanmateix, s'assenyalen alguns casos de testimonis antics amb intercalacions de pronoms i partícules: ant. *trobar-s'ich-ha* (avui seria *s'hi trobarà*), ant. *arrendar-s'ien* (avui seria *s'arrendarien*), etc."

⁴ En aquest temps, no hi ha formes amb el radical en *-e-*, talment com el verb *venir*.

2.11. Present de subjuntiu

Les formes de passiva que hi podem observar són: *sia acabat* 106r.; *sien acabades* 105r.; *sien acompanyats* 115v.; *sia afinat* (2) 86r., 91r.; *sien aiustats* 40v.; *sian amonestats* 1r.; *sia complit* 103r.; *sia composta* (2) 116r., 116v.; *sia contengut* 102v.; *sien conagudes* 117v.; *sien dividides* 105v.; *sies enganat* 69v.; *sien entremesclades* 26v.; *sia fet* (2) 105v., 120v.; *sien fets* 94r.; *sia formada* 116r.; *sien gonyats* 59r.; *sia mesclat* 87r.; *sien mesos* 120r.; *sien posats* (2) 132r., 134r.; *sien reduïts* 38r.; *sia restat* 106r.

Les desinències d'aquest temps que apareixen en les formes verbals de les diverses conjugacions al text són:

-AR: *se acost* 103v.; *adob* 134v.; *agolem* 70v.; *aiust* (4) 119v., etc.; *vage* (2) 92v., 123r.; *vaia* (3) 10r., 123r., 123v.; *bast* (4) 127v., etc.; *cambiy* 76r.; *comens* (6) 93v., etc.; *comense* 92r.; *cont* (4) 120r., etc.; *cures* 10r.; *declarem* 88v.; *dobles* (2) 34r., 93v.; *endevines* 119v.; *endevinem* 119v.; *endevinen* 134r.; *s'engan* 32v.; *anuges* 76r.; *estiga* 27v.; *stiga* (4) 4v., 87r.; *stiguen* (2) 120r., 134v.; *guany* (10) 52r., etc.; *guart* 119v.; *interposes* 116v.; *se interpose* 116v.; *leves* 93v.; *maraveles* 55r.; *se marvel* (2) 19r., 22r.; *merites* 79v.; *mires* 7v.; *miren* 1r.; *multiplic* (4) 119v., 120r.; *mostre* (2) 120r., 120v.; *es pens* 120r.; *poses* (4) 14v., etc.; *posem* (10) 54v., etc.; *rest* (4) 3v., etc.; *toc* 131v.; *tròpies* 39v.; *se tròpia* 64r.; *se tròpian* 63r.; *se tròpien* 63v.⁵

1a. persona: [no n'hi ha cap forma, però per analogia seria -Ø]

2a. persona: [əʃ] representat per *-es*

3a. persona: -Ø Formes destacables: *cambiy* 76r. / *comense* 92r., *estiga* 27v., *stiga* (4) 4v., 87r., *interpose* 116v. (amb desinència [ə] representat per *-e*, *-a*)

4a. persona: [əʃm] representat per *-em*

5a. persona: [no n'hi ha cap forma, però seria *-eu*]

6a. persona: [əʃn] representat per *-an*, *-en*

-ER: *conega* 19v.; *sia* (97) 1r., etc.; *sien* (33) 3v., etc.; *sient* 6r.; *aies* (2) 86v., 87r.; *age* (5) 28v., etc.; *hage* (3) 95r., etc.; *ages* 30r.; *aia* (24) 47v., etc.; *aie* (6) 42r., etc.; *se aie* 118r.; *haia* 4v.; *aien* (4) 1r., etc.; *se aien* 118r.; *pugas* 39v.; *puga* (6) 65v., etc.; *es puga* (8) 3v., etc.; *se puga* (5) 1r., etc.; *se pugua* 113v.; *es pugan* 16v., etc.; *s'i pugan* 39r.; *se pugan* 61r.; *pusque* 95v.; *se puguen* 63r.; *sàpies* (19) 23v., etc.; *sàpia* 123r.; *sàpien* 19v.; *vàlega* (2) 89r., 101r.; *vulles* (18) 22v., etc.; *se vulla* (7) 6r., etc.; *vullen* 86r.

1a. persona: [cap cas]

2a. persona: [əʃ] representat per *-es*

3a. persona: [ə] representat per *-a*, *-e*. Formes destacables: *pusque* 95v.; *vàlega* (2) 89r., 101r.

4a. persona: [cap cas]

5a. persona: [cap cas]

6a. persona: [əʃn] representat per *-an*, *-en*, *-ent*

⁵ Aquestes quatre darreres formes del verb trobar corresponen a les que Moll anomena “un tipo de subjuntivo a base del grupo vocálico -ia”, propi dels verbs de les classes II i III a partir del segle XVI, segons el mateix Moll, i que després es va estendre per analogia a les altres conjugacions. L'explicació que en dóna com a hipotètica és la següent: “No se ve claro si esta combinación es un resultado mixto y vacilante del conflicto entre las formas antiguas en a y las modernas en i, o si es imitación analógica del subjuntivo de unos pocos verbos que tenían por su propia etimología el grupo -ia: cãpia, cãpies, cãpia, capiam, capiau, cãpien, y sãpia, sãpies, sãpia, sapiam, sapiau, sãpien, pueden ser un paradigma que haya servido de modelo a los otros verbos en este aspecto de la flexión.” Veg. Moll, 223.

FER i composts: *defface* 104r.; *deffasa* 103v.; *desfaça* 106r.; *desface* (2) 104r., 105v.; *desfassa* 106v.; *faces* (2) 34v., 39v.; *face* (36) 2v., etc.; *es face* 48v.; *fassa* 109v.; *fasse* 45r.; *façan* (2) 29v., 91r.; *facen* (11) 45r., etc.;

-RE: *aprengues* 22v.; *càpia* 127v.; *comprengas* 19r.; *comprengues* (4) 21v., etc.; *cregues* 73v.; *despengua* 102r.; *antengues* 106r.; *entengas* (2) 9v., 72r.; *entengues* (2) 57v., 103v.; *se entenga* 124r.; *entengan* 26v.; *entengant* 1r.; *meta* (3) 68r., etc.; *metes* (3) 93r., etc.; *prengues* (5) 36r., etc.; *prenga* (6) 68r., etc.; *prengua* 102r.; *prengan* 115r.; *respongues* 105r.; *tragues* 71r.; *traga* (4) 119v.; *trague* 64v.; *tragan* 68r.; *vegam* (4) 3r., etc.; *veiam* (2) 15r., 76v.; *veian* 123r.; *vegi* (2) 120v., 130v.

1a. persona: cap cas

2a. persona: [əs] amb les grafies *-as* i *-es*

3a. persona: [ə] amb la grafia *-a*. Formes destacades: *càpia* 127v.

4a. persona: [am]

5a. persona: cap cas

6a. persona: [ən] amb la grafia *-an*.

-IR: *aconseguesca* 1r.; *contengan* 41r.; *coregesca* 135v.; *diminuesques* 39r.; *pertesca* 91v.; *pertesques* (2) 31v., 46r.; *pertesca* (2) 110r., 123v.; *se pertesquen* 110v.; *peresquen* 1r.; *seguesque* 24v.; *seguesquen* 27r.; *saguesquen* 75r.; *tisquen* 58v.; *tixen* 58v.; *tinguas* 24v.; *tinga* (18) 2v., etc.; *tinguan* 105r.; *tingui* 76r.; *tingues* (2) 32v., 76r.; *vinga* (19) 2v., etc.; *vingua* 27v.; *vingan* (2) 26r., 66v.; *vinguen* (5) 25v., etc.

1a. persona: cap cas.

2a. persona: [əs] Els incoatius tenen la terminació [əskəs] amb les grafies *-escas*, *-esques*.

3a. persona: [ə] La terminació dels incoatius és [əskə] amb les grafies *-esca*, *-esque*.

4a. persona: cap cas.

5a. persona: cap cas.

6a. persona: [ən] Els incoatius presenten les següents terminacions: [əskən], [iskən], [iʃən] amb les grafies *-esquen*, *-isquen*, *-ixen*.

DIR: *digas* 21r.; *diga* (2) 28r., 55v.; *digua* 32v.; *digam* (6) 51r., etc.

Podem destacar les següents formes pures: *tisquen* 58v.; *tixen* 58v.

Conserva la vocal etimològica del radical la forma següent: *contengan* 41r., la qual contrasta amb la resta de casos amb radical en *-i-*: *tinguas* 24v.; *tinga* (18) 2v., etc.; *tinguan* 105r.; *tingui* 76r.; *tingues* (2) 32v., 76r. El verb *venir* només presenta, en aquest temps, radicals en *-i-*.

2.12. Pretèrit perfet de subjuntiu

Tan sols en trobam 3 casos: *hages posat* 106r.; *hages sumats* 7v.; *aïen tractat* 1r.

2.13. Pretèrit imperfet de subjuntiu

Formes de passiva: *fos acompanya[t]* 108v.; *fos prestada* 77r.; *fóra trobat* 111r.

Formes en veu activa:

-AR: *se anomenassen* 120v.; *bastàs* 129r.; *sercases* 38v.; *comensàs* 94r.; *contases* 27v.; *costàs* (6) 58r., etc.; *costasen* 84v.; *demanàs* (3) 4v., etc.; *demanés* 40r.; *demanasen* (2) 29v., 42r.; *demanassen* (2) 36r., 38v.; *demenasen* 41v.; *donàs* (6) 69r., etc.; *giràs* 127r.; *gonyàs* 100r.; *multiplicases* (2) 21v., 43r.; *moltipliquesses* 26v.; *moltiplicàs* 43r.; *pensàs*

119v.; *se pensàs* 120v.; *posaces* 27v.; *posases* 27v.; *restases* (2) 41v., 42r.; *restàs* 120r.; *tiràs* 54v.; *tornases* 37r.; *trobasen* 38v.

- 1a. persona: cap cas
- 2a. persona: [‘asəs] (9 casos), [‘esəs] (tan sols 1 cas: *multipliqueses* 26v.)
- 3a. persona: [‘as] (24 casos), [‘es] (tan sols 1 cas: *demanés* 40r.)
- 4a. persona: cap cas
- 5a. persona: cap cas
- 6a. persona: [‘asən]

-ER: *foces* 74r.; *agués* (11) 34r., etc.; *hagués* 100r.; *agueses* (2) 38r., 105r.; *volgeses* 93v.; *volgueses* (11) 36v., etc.; *volguesses* 93r.; *vulgueses* (2); *fos* (28) 63r., etc.; *sabés* (2) 26v.; *valgés* 101r.; *valgués* (4) 72r., etc.; *focen* (6) 26v., etc.; *fosen* (20) 23r., etc.; *fossen* 100v.; *aguesen* 67v.

- 1a. persona: cap cas
- 2a. persona: [‘esəs]
- 3a. persona: [‘es]: *agués* (11) 34r., etc.; *hagués* 100r. / [əs]: *foces* 74r.
- 4a. persona: cap cas
- 5a. persona: cap cas
- 6a. persona: [‘esən]: *aguesen* 67v.; [‘sən]: *focen* (6) 26v., etc.; *fosen* (20) 23r., etc.; *fossen* 100v.

-RE: *despengués* 67v.

- 1a. persona: cap cas
- 2a. persona: cap cas
- 3a. persona: [‘es]: *despengués* 67v.
- 4a. persona: cap cas
- 5a. persona: cap cas
- 6a. persona: cap cas

-IR: *diminuisse[s]* 39v., *diminuysses* (2) 39r., 40r.; *diminuyés* (2) 41r., 62v.; *pertises* 29v.; *pertisses* 30r.; *reduysses* 38v.; *tingueses* 84r.; *tingués* (15) 84r., etc.; *vingués* 26r.⁶

- 1a. persona: cap cas
- 2a. persona: [‘isəs]. TENIR: [‘gesəs]: *tingueses* 84r.
- 3a. persona: [‘is]. TENIR: [‘ges]: *tingués* (15) 84r., etc. VENIR: [‘ges]: *vingués* 26r.
- 4a. persona: cap cas
- 5a. persona: cap cas
- 6a. persona: cap cas

DIR: *digués* (12) 19v., etc.

FER: *feces* (10) 22v., etc.

2.14. Pretèrit plusquamperfet de subjuntiu

Amb l’auxiliar *haver* acabat en -és: *agués esmersat* 111r., *agués esmersades* 111r.; *agués comprat* (3) 53v., etc.; *agués donat* 112r.; *agués donades* (2) 112r.; *agués esmersat* 111r.; *agués esmersades* 111r.; *agués feta* 99v.; *agués pagat* 54r.; *agués pagada* 54r.; *agués sobrat* 33v.; *agués trencat* 41r.

⁶ Tornam a observar que les formes d’aquest temps corresponents als verbs *tenir* i *venir* únicament presenten el radical en -i-.

Amb l'auxiliar *haver* acabat en *-era*: *aguera costat* 54r.; *aguera gonyat* (2) 54r., 57v.; *agueran gonyat* 58r.; *aguera agut* (2) 111r., 112r.; *aguera aguts* 112r.; *agueren meniat* 67r.; *agueren partit* 111r.; *agueren pertit* 69v.; *agueren pertits* 110v.

2.15. Imperatiu

De 2a. persona: *abat* (5) 128r., etc.; *afig* (17) 20r., etc.; *efig* 47v.; *aiusta* (111) 2v., etc.; *aiuste* (68) 11v., etc.; *eiuste* 115r.; *vés* (14) 10v., etc.; *aparte't* 120r.; *cerca* (2) 45v., 131v.; *serca* (8) 53v., etc.; *serqua* (3) 40v., etc.; *compre* (2) 91r., 113r.; *conta* (8) 11v., etc.; *conte* 119v.; *cubiqua* 117v.; *damne* 29r.; *daxa* 41r.; *dexa* (4) 11r., etc.; *dexe* 58r.; *demana* (2) 119v., 120r.; *diminuex* (5) 40r., etc.; *digas* 51r.; *diguas* 55r.; *digues* (74) 19r., etc.; *dobla* (19) 34v., etc.; *doble* (4) 69r., etc.; *dóna* (2) 29r., etc.; *done* (4) 45v., etc.; *axample* 131v.; *endexoca* 112v.; *entra* (8) 11r., etc.; *entre* (14) 10r., etc.; *streny* 131v.; *fè* (10) 7r., etc.; *fes* (221) 19v., etc.; *ffes* 45v.; *feu* 78r.; *guarda* (3) 29r., etc.; *iusta* 78r.; *iuste* 54r.; *lexa* 41r.; *leva* (76) 10r., etc.; *leve* (101) 10r., etc.; *merita* (2) 79v.; *mescle* 11v.; *met* (4) 73r., 91r., 98r.; *mira* (63) 7r., etc.; *mire* 77v.; *multiplifica* (564) 2v., etc.; *multipliqua* 50r.; *multiplique* (3) 41v., 49v., 107v.; *mortiplifica* 56v.; *muda* (6) 29r., etc.; *multiplifica* (4) 23v., etc.; *multiplique* 92r.; *nota* (28) 2r., etc.; *obre* 131v.; *ordona* (4) 49v., etc.; *parteix* (62) 32r., etc.; *perteix* (255) 3r., etc.; *pasa* (4) 16v., etc.; *passa* (29) 11v., etc.; *passe* 26v.; *posa* (428) 7r., etc.; *pose* (113) 7r., etc.; *pren* (211) 3r., etc.; *presuposa* 105r.; *preste* 97r.; *quadra* (8) 108v., etc.; *quadre* (6) 108v., etc.; *redueix* (8) 48r., etc.; *reduetx* 84r.; *reduex* (7) 48v., etc.; *reduix* (2) 46r., 77r.; *resta* (3) 33r., 34v., 84v.; *reste* (11) 19v., etc.; *sagueix* (3) 18r., etc.; *segueix* (12) 16v., etc.; *senyale* 120r.; *suma* (37) 2v., etc.; *sume* (22) 24v., etc.; *torna* (65) 2v., etc.; *torne* (7) 2v., etc.; *trau* (111) 10r., etc.; *tripla* (2) 85r., 93v.; *troba* (43) 25r., etc.; *trobe* 26v.; *veges* (89) 10v., etc.

De 4a. persona: *mirem* (2) 90r.

De 5a. persona: *multipliquau* (3) 123r.; *preniu* (4) 123v.; *prestau* (3) 95v., 96r.; *trobau* (2) 98r., 119r.

Cal fer especial esment a les formes pures, sense increment *afig* (17) 20r., etc.; *efig* 47v.

També podem destacar l'ús de les formes següents: *feu* 78r. i *veges* (89) 10v., etc., ús de la llengua estàndard però que no és l'habitual en el registre col·loquial actual a Mallorca (*feis* –per a la 5a. persona– i *ves*⁷).

Quant a la 2a. persona podem notar que hi ha tant la forma *fes* (221) 19v., etc.; *ffes* 45v. com la més usual a Mallorca actualment *fè* (10) 7r., etc. Aquesta darrera forma va seguida, llevat de 3 casos, del pronom *en*: *fè'n*⁸. Els altres casos són: “Are fé axí mateix dels altres: multiplica 3 vegades 2, fan 6” 41r., “Fé la pertició he trobaràs 24 sous e tant valran les 3 canes” 58v., “E si vols saber quants diners deixà lo pare, multiplica 6 vegades 6, fé [sic] 36, y tants ducats deixà” 111r.

⁷ Cal dir sobre aquesta forma que, a Mallorca, només es conserva en certes expressions de manera fossilitzada (com “ves que tal!” i alguna altra). Per a l'ús del mode imperatiu hom fa servir, generalment, el verb *mirar* (el qual implica ja una acció voluntària, enfront del caràcter simplement perceptiu del verb *veure*): “mira això!”, etc.

⁸ Per exemple: “e quatre que n'i à an el segon grau, són 6 dezenes, que són 60 sous, *fè'n* liures, són 3 liures” 7r.; “mescle-y los altres e trobaràs 24, leve'n los 7, resten 3 sous, *fè'n* diners, són 36, leve'n los 7” 11v.; etc. La combinació *fes-ne* apareix en 30 casos: “Après dels 3 sous, 6, *fes-ne* diners e trobaràs que són 42 diners” 24r.; “are posa aquests dos trencats en creu com saps, ço és 1/6 et 3/10, y *fes-ne* la suma, e trobaràs 28/60” 41v.; etc.

3. Concordança del participi

La norma general, com en el català medieval, és que el participi concordi amb l'element al qual fa referència o antecedent (Moll, 333-334).

Alguns exemples són els següents:

a. Amb l'auxiliar HAVER

– CD darrere el verb

“és manaster que face tant com lo nombre del qual às *preses* les parts alíquotas” 3r.

“Havent *dada* fi en lo nombrar és manaster entrar en lo sumar” 4v.

“com hages *sumats* los sous” 8r.

“les letres que has *tretes* defora” 10r.

“És hun mercader que à *prestades* 245 liures y àn-li'n *tornades* 132” 15r.

“Un mercader à *prestades* 324 liures e àn-li'n *tornades* 126” 15r.

“Hun cavaller à *donats* a·n [sic] fi argenter 50 marches, 6 onzes, 1 quart de argent per a fer una vaxela” 18r.

– CD representat pels pronoms febles de 3a. persona o relatiu davant el verb

“la prova és 0, posaràs 0 y axí l'avem *provada* per 9 y per 7” 11v.

“Com per eximpli, hun home deu 50 liures, àn *pagades* 30, veiam què li resta” 14v.-15r.

“E no·s maravel algú si yo n'è *fetes* tres multiplicacions que é u *fet* per donar-ho mior entendre com se deu multiplicar per una letra y com per dues y com per 3” 22r.

“Puys l'às *posada* en forma, fes les multiplicacions saguint les rales” 50v.

“És un mercader que à comprat 1.530 cortes de forment per preu de 896 liures e à les *venudes* a 20 sous lo [sic] cortera” 52v.

b. Amb l'auxiliar SER

“per la qual clarament totes les altres sciències més promptament no·s són *manifestades*” 1r.

“E la unitat no és *composta* de altre unitat” 1v.

“E lo que no bastarà a liura ho a ducat ho a florí posar-ho-às baix, endret los sous e les liures ho ducats ho florins que seran *axits* dels sous [...] e ab les liures que seran *axides* de les onzes entraràs en les liures [...] y entraràs a les robes ab aquelles que seran *axides* de les liures” 6v.

“A un mercader són *degudes* 567 liures, 15 sous, 8, e àn-li'n *tornades* 278 liures, 7 sous, 3 diners” 15v.

“are traue los 7 de 65, que és la resta, e trobaràs que resten 2, los quals posaràs altra part y axí veus que és ben *provada*” 19v.

– Participis solts

“Entesos e declarats què volen dir aquests quatre vocables” 89v.

Així mateix, hi ha alguns casos en què no hi ha concordança, com ara:

“E per quant alguns àn volgut posar la prova de restar per 9 y per 7” 19v.

4. Oracions condicionals: combinacions de temps verbals (Russell-Gebbett; Schmid, 119-121; Badia, 391-395 i Martí, 201-203) .

Les estructures més freqüents corresponen al mode indicatiu. Dins aquest mode, les que tenen un índex de freqüència més elevat en el text van encapçalades per una pròtasi en present d'indicatiu. I les apòdosis que més sovint les acompanyen són en futur, imperatiu i present d'indicatiu.

Les combinacions amb el mode subjuntiu són mínimes. Els exemples que en donam són tots els que apareixen en el text.

Les combinacions que podem establir a partir dels casos d'oracions condicionals presents en el text són les següents:

4.1. Amb la pròtasi en mode indicatiu

En aquest primer grup, anomenat de condicionals reals per la gramàtica tradicional, veurem aquelles oracions que, seguint Badia (392), suggereixen una situació més pròxima a la realitat o menys incerta que les que es construeixen en mode subjuntiu.

Les combinacions que utilitza Ventallol en aquest primer bloc són ben nombroses:

- present d'indicatiu i present d'indicatiu,
- present i futur,
- present i imperatiu,
- present d'indicatiu seguit de present de subjuntiu,
- imperfet i present d'indicatiu,
- imperfet i futur,
- imperfet i condicional,
- imperfet i imperatiu,
- futur i present,
- futur simple i futur simple,
- futur compost i futur simple,
- condicional simple i present d'indicatiu.

Vegem-ne alguns exemples:

4.1.1. Pròtasi en present d'indicatiu

a. Pròtasi en present d'indicatiu + apòdosi en present d'indicatiu

“si *multipliques* hu per si, *fa* hu y és quadrat “ 1v.

“sert és que si tu *traus* 30 de 50, *resta* 20 ho mira quina diferència ha de 30 a 50 e trobaràs que la diferència és 20” 15r.

“E si *multipliques* per una letra, *deus* posar aquella letra baix endret del nombre de la suma que vels [sic]⁹ multiplicar” 21v.

“Sy tu *vols* fer la present retgla, primer *deus* fer del quintar liures et veus que són 104 liures” 24r.

b. Pròtasi en present d'indicatiu + apòdosi en futur

“e si *basta* a deu *posaràs* lo que serà més de 10 en son endret e *passeràs* a l'altra orda, e per cade 10 tindràs 1 e axí saguiràs tots los órden” 6r.

“E si *és* huna dezena, *tindràs* 1 e si *són* dues dezenes, *tindràs* 2 e si *són* tres dezenes, *tindràs* 3, e axí tantes dezenes con [sic] seran” 6r.

⁹ Error per *vols*.

“e si no y *basten posaràs* los diners tants com seran en son endret” 6v.

“e si la suma *és* de liures, de aquels sous *faràs* liures, e si *és* de ducats, *fer-n’às* ducats segons lo preu del ducat. E si la suma *és* de florins, dels sous *faràs* florins” 6v.

“Per ço, si *contes* los diners, *trobaràs* 31 diner [sic]” 7r.

“passaràs an els sous, e si bé y *mires*, *trobar-hi-às* cent y quatorze sous” 7v.

c. Pròtasi en present d’indicatiu + apòdosi en imperatiu

“E si *vols* conèixer un nombre si *és* perfet ho no, *pren-ne* la mitat e de aquella mitat altra mitat” 2v.

“si *vols* fer la prova, *suma* 132 ab 113 y trobaràs que fa 245” 15r.

“E si la *vols* provar per 7, *trau* los 7 de 19” 19v.

“E si la *vols* provar per 7, feta la creu, *trau* los 7 del multiplicat” 22v.

“Sy *vols* fer dels sous liures, *posa-u* com veus afigurat” 23v.

“Per ço si *vols* que totes les figures vinguen 1, *pren* 200 y après 3 tantes dezenes e seran 230” 26r.

d. Pròtasi en present d’indicatiu + apòdosi en present de subjuntiu

“nota bé aquesta retgla perquè si le’t *donent* [sic] mal ordenada, que la *sàpies* ordenar” 48r.

4.1.2. Pròtasi en imperfect d’indicatiu

a. Pròtasi en imperfect d’indicatiu + apòdosi en present d’indicatiu

“E si *demanaven* que feces de un quintar onzes, no *tens* més a fer sinó multiplicar 104 liures, 12 onzes e trobaràs 1.248 onzes” 23v.

“Sy-t *demandaven* en una pessa de saya qui tira 28 canes, quants palms hi à, no *tens* a fer sinó posar 28 canes et multiplica per 8 palms que à en la cana” 23v.

“E si-t *demanaven* quina cosa *és* reduyr, *dic-te* que reduyr no *és* altra cosa sinó molts trencats posar an um [sic] denominador” 38r.-38v.

“E si *era* en proporció sexquiquinta se *deu* traure lo primer nombre quintuplat del darer sextuplat” 93v.

b. Pròtasi en imperfect d’indicatiu + apòdosi en futur

“E si *eren* quatre letres com aquestes 3.054, *valran* tres mília sinquanta-quatre” 4v.

“emperò si *eren* deu ho vint ho trenta ho quantes desenes se vulla que sient iustes *posaràs* en son endret zero, que-s fa axí: 0” 6r.

“Enperò si en la suma *havia* sous e diners, com *és* en la present, primer la *provaré* per 9 e après per 7” 10r.

“perquè si tu *sumaves* 36 ab 27 y ab 43 farà 106, are de 106 *trau-ne* les mateixes tres partides, no y restarà res” 20r.

c. Pròtasi en imperfect d’indicatiu + apòdosi en condicional

“car si y *restave*, la suma *seria* falsa” 20r.

“Emperò si *multiplicaves* per més de 3 lletres, *comensaries* a posar lo que vindria endret de la quarta letra e axí seguiries cascun orda, e si *eren* sinch *comensaries* a posar endret de la sinquena letra” 22r.

“E si·t *demanaven* que dels mateixos sous que·n feces diners, *posaries* encontinent los 4.680 sous” 22v.

“y si·t *demanaven* que·n feses males, *multiplicaries* los diners per 2 e serien 112.320 males, perquè dos males hi à ab hun diner. E si·t *demanaven* que·n feces pugeses, axí mateix *multiplicaries* per 2” 23r.

“Emperò si·t *demanaven* que del 532 ducats ne feces tan solamén pugeses, per fer-ho més bien¹⁰ [?], *faries* de un ducat, que són 24 sous, pugeses” 23r.

d. Pròtasi en imperfecte d'indicatiu + apòdosi en imperatiu

“si *volies* que vingués aquest nombre 373.737 *pren* les dues figures” 26r.

“Enperò si *avies* a sumar $1/5$, $2/5$, $3/5$, $4/5$, *suma* los nombredors” 40v.

“E si *havies* de sumar $2/7$, $3/7$, $4/7$, $5/7$, $6/7$, *suma* axí mateix los nombredors e trobaràs 20 setens” 40v.

“Sy *volies* sumar dos trencats de trencats, com are $1/2$ de $1/3$ ab $3/4$ de $2/5$, *veges* primer què és la mitat de un terç” 41r.

“E si en algun loc *havia* entegres, sols sens trencat, *lavors* *posa* aquel entegra ho entegres alt” 48v.

“Com are si tu *volies* la rays de $16/25$, *pren* la rays de 16, que és 4” 105r.

4.1.3. Pròtasi en futur

a. Pròtasi en futur + apòdosi en present d'indicatiu

“E si en les sumes *haurà* sous ho diners, los sous se *deuen* posar andret dels sous e los diners endret dels diners. E si *serà* cosa de pes, los quintars se *deuen* posar endret los quintars e les robes se *deuen* posar endret de les robes y les liures endret de les liures y les onzes endret de les onzes. E si *serà* cosa de mesura, los cortans se *deuen* posar endret dels cortans, e faneques endret de faneques, ho barceles endret de barceles, he almuts endret de almuts.” 6r.

“e si *seran* sous iusts, no *cal* res posar baix sinó ab tans sous com seran entraran els sous” 6v.

“E si en les sumes *haurà* pes ho mesura, *deus* comensar an el menor pes ho a la menor mesura” 6v.

b. Pròtasi en futur + apòdosi en futur

“perquè deus notar que si de la suma dels nombres pariter pas¹¹ *resultarà* nombre compost, de aquel tal nombre no *axirà* nombre perfect com del demunt dit” 2v.

“Perquè veus que aiustant los nombres pariter pars, si de equal la suma *resultarà* nombre incompst, *multiplicaràs* aquella suma per lo darer nombre pariter par que y *hauràs* aiustat” 2v.

¹⁰ Aquests dos mots no són gaire segurs, ja que són formats a base d'abreviatures, que poden representar (una ratlla horitzontal) tant una *m* com una *n*.

¹¹ Deu voler dir *pars*.

“E fet lo darer orda, si algunes dezenes *hi haurà*, aquelles *posaràs* hun grau més avant anvés la mà squerra. Enperò si en les sumes *haurà* sous hi diners, *comensaràs* an els diners e fer-n’às sous si basten a sou” 6v.

“E si *hi haurà* alguns diners que no basten a sou ho sien més de sous, aquels diners *posaràs* en lur andret” 6v.

c. Pròtasi en futur compost + apòdosi en futur simple

“E si per sort *hauràs* feta diminució alguna, *serà* de la natura de aquella diminució” 47r.

4.1.4. Pròtasi en condicional

a. pròtasi en condicional simple + apòdosi en present d’indicatiu

“E si *volies* saber quantes dames són y quants còfrens y caxons y ducats cascú per si, ya *sabs* que són 100 cambres” 25v.

4.2. Amb la pròtasi en mode subjuntiu

Aquest segon grup presenta les combinacions que indicam tot seguit:

- pretèrit imperfet de subjuntiu i present d’indicatiu,
- pretèrit imperfet de subjuntiu i condicional simple,
- imperfet de subjuntiu i imperatiu,
- plusquamperfet de subjuntiu i present d’indicatiu,
- plusquamperfet de subjuntiu i condicional simple,
- plusquamperfet de subjuntiu i condicional compost,
- plusquamperfet de subjuntiu seguida de plusquamperfet de subjuntiu.

4.2.1. Pròtasi en pretèrit imperfet de subjuntiu

a. Pròtasi en pretèrit imperfet de subjuntiu + apòdosi en present d’indicatiu

“E si agueses a traura la rays de algun trencat que no tingués rays en lo modo que stà, deus mirar que abreviat ho realsat si tindrà rays ans que respongues” 105r.

b. Pròtasi en pretèrit imperfet de subjuntiu + apòdosi en condicional simple

“e si *fosen* molts quintars, *multiplicar-los-ies* per 104” 23r.

“E per lo contrari si *t demanassen* que feces de 222 liures, 8 sous, ducats, *miraries* quina diferència ha de 1 ducat a 1 liura” 36r.

“e tant *valria* si la barata *fos* ygal” 70v.

“E si en la qüestió *agués* part d’any que no fos entegra, tu *meritaries* tot l’any com si fos entegra” 79v.

c. Pròtasi en pretèrit imperfet de subjuntiu + apòdosi en imperatiu

“Sàpies que si lo nombre dels lochs fos no par, donques multiplica tot lo nombre dels lochs per lo nombre qui és en lo mig loch” 91v.

4.2.2. Pròtasi en pretèrit plusquamperfet de subjuntiu

a. Pròtasi en pretèrit plusquamperfet de subjuntiu + apòdosi en present d'indicatiu

“Enperò si la liura *fos prestada* a 4 diners lo mes e que vulgueses saber a quant ve per 100 l'any, *és menester fer per lo contrari de la demont dita*” 77r.

b. Pròtasi en pretèrit plusquamperfet de subjuntiu + apòdosi en condicional simple

“enperò si t'*agués sobrat* algun quint, *valria* 4 sous, e tant posaries per cade quint” 33v.

“e si les *agués esmersades* en sendat no se'n *trobaria* sinó 60 liures” 111r.

c. Pròtasi en pretèrit plusquamperfet de subjuntiu + apòdosi en condicional compost

“Io he comprat un diamant per tant que si yo l'*agués comprat* per dos ducats més que no fiu, vanent-lo per 12 ducats, io *auria gonyat* a rahó de 10 per 100” 53v.-54r.

“Io he comprat un drap per tants ducats que si yo l'*agués comprat* 2 ducats manco vanent-lo per 30 ducats, *auria perdut* a rahó de 10 per 100” 54r.

d. Pròtasi en pretèrit plusquamperfet de subjuntiu + apòdosi en pretèrit plusquamperfet de subjuntiu

“Io he comprada una perla per tant que si yo la *agués pagada* 2 ducats manco que no fiu e vanent-la per 12, yo *aguera gonyat* a rahó de 10 per 100” 54r.

“digues que si ell *agués esmersat* totes les 100 liures en drap, el n'*aguera agut* 125 liures” 111r.

“e diu que si n'*aguès donades* 4 menys per 1 diner, ne *aguera agut* 12 sous” 112r.

5. Perífrasis d'obligació

Les construccions perifràstiques que apareixen a la *Pràctica mercantívol* per indicar obligació són les següents i amb els percentatges que indicam:

- *deure* + infinitiu (87,19%)
- *haver a* + infinitiu (4,98%)
- *haver de* + infinitiu (3,32%)
- *tenir a* + infinitiu (2,85%)
- *caldre* (0,83%)
- *haver* + infinitiu (0,47%)
- *tenir de* + infinitiu (0,36%)

La construcció formada amb el verb *deure* seguit d'un infinitiu és la que predomina, amb molta diferència sobre les altres. En trobam 735 casos, o sia, un 87,19% del total. Com és sabut, aquesta construcció encara es manté en valencià i era la més habitual en escriptors medievals com Ramon Llull i altres (Martí Mestre, II, 198; Martí i Castell, 51-52). Alguns exemples que en podem extreure són els següents:

“Enperò deus saber que quant hauràs a sumar alguna quantitat, sempre *deus comensar* an els nombres” 6r.

“posaràs 3 e los 3 que *deuries tenir* posaràs un grau més avant” 21v.

“*deus notar* que quant hauràs de multiplicar alguna quantitat de quintars” 24v.

“tu *deus tenir* sempre per regla general” 26r.

“per ço cade hu y *deu tenir* molt esment perquè ab aquestes retgles y les de multiplicar és quasi tot l’art mercativol [sic]” 31r.

“E axí lo mercader *deu haver* 190 pessas de cascuna sort” 32r.

“*deus notar* que sempre que y age nombre entegra e trencat se’n té a fer de tot trencat reduyt-ho a la natura del seu trencat” 42v.

Les altres tres més freqüents, si bé amb proporcions molt llunyanes de l’anterior perífrasi, són *haver a* + infinitiu (amb 42 casos), *haver de* + infinitiu (amb 28) i *tenir a* + infinitiu (amb 24 exemples). Vegem com apareixen al text:

– *haver a* + infinitiu:

“Enperò deus saber que quant *hauràs a sumar* alguna quantitat, sempre *deus comensar* an els nombres” 6r.

“às *a puïar* fins a la valor de aquella moneda” 16v.

“no às més *a fer* sinó dir” 19r.

“E axí veus que si às *a multiplicar* per huna letra qualsevulla que sia” 22r.

“en moltes parts te n’*hauràs a servir* fin [sic] que sàpies partir” 23v.

“Quant *hauràs a fer* alguna multiplicació per 10 ho per 100 ho per 1.000, etc., no às manaster posar sinó lo multiplicanant [sic]” 25v.

“après disminuyràs aquelles cases craxent-i sempre fins que vingua a una casa sola, com veus en lo de 3 que às de créxer una casa a cade part y no més, y en lo de 5 ne tens a créxer dues a cade part, e tant com maior lo faràs, n’i *auràs més a créxer*” 27v.

– *haver de* + infinitiu

“y às *de saber* que restar no és altra cosa sinó huna xique quantitat” 14v.

“per ço no às més *a fer* sinó dir” 15v.

“per ço às *de menlavar* 1 sou del deute” 16r.

“y à *de esser* semblant del nombre que às posat al costat” 19v.

“*deus notar* que quant *hauràs de multiplicar* alguna quantitat de quintars” 24v.

“après disminuyràs aquelles cases craxent-i sempre fins que vingua a una casa sola, com veus en lo de 3 que às *de créxer* una casa a cade part y no més, y en lo de 5 ne tens a créxer dues a cade part, e tant com maior lo faràs, n’i *auràs més a créxer*” 27v.

“sempre se à *de seguir* un mateix orda” 30v.

– *tenir a* + infinitiu:

“enperò la darrera divisió no pot venir a la unitat sinó que *té a restar* en algun nombre impar, com és are 12” 2r.

“No *tens* més *a fer* sinó posar la figura que stà sobre los 9” 16r.

“no *tens* més *a fer* sinó posar los 13 sous, 2 en resta y passar avant” 17r.

“enperò multiplicant per 3 letres ho *tens a fer* com en la darera figura” 22r.

“Sy-t demandaven en una pessa de saya qui tira 28 canes, quants palms hi à, no *tens a fer* sinó posar 28 canes et multiplica per 8 palms que à en la cana” 23v.

Les altres tres construccions que surten en el text tenen un valor més aviat testimonial si el comparam amb el conjunt. El verb *caldre* sempre apareix en contextos negatius i acompanyant els infinitius *fer* (en quatre ocasions), *posar* (en dues) i *contar* (en una):

– *caldre* (7 casos):

“e si seran sous iusts, no *cal* res posar baix” 6v.

“La prova és 4, perquè los 9 no·ls *cal* contar” 10v.

– *haver* + infinitiu (4):

“perquè às dit fins a deu de aquella dezena às *tenir* 1” 15v.

“pren la mittat [sic] d’equella suma y tant *haurà haver* cade hu” 28v.

“E com seran fetes les parts, lo qui deu haver més farà aiustar ab la sua part e lo qui *haurà aver* manco levar-ho-às de la sua part” 64r.

– *tenir de* + infinitiu (3):

“ho demanam quantes pessas de aquella moneda pesen ho *tenen de pesar* un march” 89r.

“e de aquí venim a trobar quant *té de axir* del marc fi segons direm en la sua retgla” 89v.

“Io us deman quant *té de axir* del march de fi” 90v.

Hem pogut observar, doncs, que no hi ha cap cas de les construccions castellanitzants *tenir que* + infinitiu ni *haver-hi que* + infinitiu (tan esteses ja col·loquialment en tot el domini lingüístic).

6. Usos dels verbs *ser* i *estar*

6.1. Amb locatius

Hi ha una vacil·lació important en els usos de *ser* i *estar* amb locatius, amb una freqüència d’ús semblant. Per a indicar la mera localització o presència en un lloc determinat tant trobam un verb com l’altre. Podem observar que amb indicacions de lloc físic (amb topònims o sense) només apareix el verb *ser*. Vegem-ne alguns casos representatius:

– Exemples amb *ser*:

“E si la suma és de florins, dels sous faràs florins segons la terra hon *seràs* e axí de qualsevol moneda” 6v.

“e fer-n’às robes segons la terra hon *seràs*” 6v.

“y passaràs a les 2 liures, que *són* alt e veuràs quantes onzes són e trobaràs que són 24 onzes” 12v.

“E après de asò, passaràs a les liures entrant ab les 2 liures qui *són* alt” 13r.

“are pren la prova de les 2 robes, qui *són* alt, que valen 52 liures” 13r.

“aiuste-y los 2 ab què entrates, qui *són* sobre los quintars, són 7” 13r.

“La present suma faràs com la precedent, sinó que com *seràs* an els quintars, trobar-n’i-às 7 quintars que són 2 càrregues” 13v.

“3 qui ls leva dels 3 qui *són* halt en lo deute, no resta res” 16r.

“No às més a fer sinó posar los 15 qui *són* halt en lo deute” 16r.

“y no tens a mirar sinó que com *seràs* an els sous y que no s pugan traure dels sous del deute, às a puïar fins a la valor de aquella moneda de la qual faràs la resta” 16v.

“y 10 qui *són* en lo deute, són 15 sous” 16v.

– Exemples amb *estar*:

“Perquè deus notar que los noms qui stan scrits per través són los noms dels graus e cade huna letra de los qui *stan* baix val segons lo grau qui li *stà* alt” 4v.

“e los 2 *estan* en lo segon grau” 4v.

“Per ço la més darera figura qui *stà* a la mà squerra és la més baixa rala, que és 1, se diu 1 compte de compte” 4v.

“perquè lo 0 *stà* en loch de nombre e no val res, e los 2 *estan* en lo segon grau e val dos dezenes, que és vint, e si són tres figures, com are 206, e que lo zero *stiga* enmig valen dos-cents y sis perquè lo zero *stà* en lo segon grau e no val res sinó que fa valer los 2 dos centenars, e per ço són dos-cents. E si eren quatre letres com aquestes 3.054, valran tres milia sinquanta-quatre perquè lo 0 *stà* en lo tercer grau e no val res” 4v.

“a la present suma comensaràs a la primera partida que *stà* més alt” 9v.

“E asò fet, vindràs a la suma qui *stà* baix” 9v.

“deus comensar a la cifra qui *stà* a mà squerra” 9v.

“les letres qui *stan* endret del nombre del multiplicador són nombres e les que *stant* [sic] baix endret los 5, qui és dezena del multiplicador, tot són dezenes, y les qui *stan* sota lo 8, qui és centenar del multiplicador, són sentanars” 22r.

“Are suma totes aquelles figures qui *estan* sobre la rala” 27r.

“posaràs les figures qui *stan* al cantó primier” 27v.

“après comensaràs a la casa qui *stà* a mà squerra” 27v.

“are la 1 qui *stà* a mà squerra posaràs entre lo 9 y 5 de la primera figura” 27v.

“15 liures, per ço deuen *star* primeres y les 16 canes, que són semblants a les primeres en qualitat, deuen *star* dareres” 47r.

“Enperò mira què és la cosa que desiges saber perquè sempre aquella deu *star* en lo terç loc, e lo seu semblant deu *star* en lo primer loc y és pertidor, com diguí en lo principi del present capítol, e lo que primer te dóna se deu *star* al mig” 48r.

“9, qui *stà* alt en son andrea [sic]¹²” 107r.

6.2. Amb participis i adjectius

Seguit de participi, trobam bàsicament el verb *ser*. Ara bé, també hi ha el verb *estar* amb els següents participis: *escrit*, *posat*, *ordonat*, *afigurat*, *incorporat*, *lligat*, *fundada*, *murada*, *assegudes*, *vallejada*, *encircuïda*, *tret* i *ficat*.

– Exemples d’*estar* amb participis:

“los noms qui *stan scrits* per través són los noms dels graus e cade huna letra de los qui *stan* baix val segons lo grau qui li *stà* alt” 4v.

¹² Deu ser un error per *andret* ‘indret’.

“enperò deus passar a l’altre grau e per lo semblant mirar si la cifra de dalt és maior ho menor ho ygal que la de baix e si serà menor *està mal posat*, com és en la present que dalt y à 2 y baix 4, per ço así està lo engany” 19r.

“se posarà axí: 2/5 segons alt *stà posat*” 38r.

“Per ço la verdadera ordinació de la present retgla deu dir: “si 18 me dóna 15, què m darà 12?”, y *estarà ben ordonada*” 58r.

“e fes com *stà afigurat*” 81v.

“lo qual matal és dit liga per quant *stà incorporat* e ligat ab lo dit argent” 88v.

“Entesos e declarats què volen dir aquests quatre vocables, ço às [sic], ley, talla, mesa e vàlua del marc de fi en què *stà fundade* la abilitació de les monedes” 89v.

“Dos homes coren entorn de huna ciutat que *stà murada* rodó” 94r.

“Hun arbre de nau *stà ficat* dins mar” 97v.

“és manaster que les persones *stiguen asegudes* per orda” 120r.

“És una torra alta 8 destres y *stà valaiada* ho encircuïda de un riu” 129r.

“Un navili que *stà tret* en terra” 129v.

“És una tenda de la qual lo bastó qui *stà ficat* en terra” 132r.

– Exemples de *ser* amb participis:

“Per la qual cosa *serà dividida* la present obra en sis tractats” 1v.

“Per ço lo nombre *és compost* de moltes unitats, almanco de dues. E la unitat no *és composta* de altre unitat” 1v.

“les quals figures *són fetes* en aquesta manera” 3r.

“és qualsevol nombre impar que no *és mesurat* de altre nombre” 3r.

“lo primer *és dit* dígit” 3v.

“Puis havem mostrat lo preu he vàlua de les monedes de algunes terres circunvehines a Catelunya, sobre los quals preus *serà fundat* lo present tractat” 6r.

“posaràs 5 a l’altra part e axí veus que *és ben fet*” 11r.

“Demana quant és lo que li resta per *esser pagat* complidament” 15v.

“serca lo cabal dels 4 com dalt *és fet* y às trobat 3 7/11” 53v.

“Io us deman quanta renda li’n *serà feta* cascun any” 55r.

“la retgla de tres ab temps, la qual *és dita* per alguns retgla duplicada e divisa” 57v.

“E axí veus que y à gran erra e si vols veure de quant *és arada*” 60v.

“Are veges 200 que *és stimada* la presona [sic] quina part és de 1.500” 65v.

“per ço és enganat de 17 y lo terç, qui devia haver 17, *és anganat* de 1” 69v.

“E après torne’s metra a iugar ab los diners qui li *eren restats*” 81v.

“E quant tot *serà posat* per horda, pertir-ho-às per 24” 84r.

“Ley de moneda se entén per ley e natura que té l’or ho l’argent de què *és feta* la moneda, per la qual cosa és de saber que ley d’argent no és altra cosa sinó hun compertiment que atribuïm a la perfectió de l’argent e lo que és fi de tot *és compertit e stimat* que té 12 graus de perfectió” 88v.

“E si no *serà afinat* no dóna sinó 66 reals” 91r.

“E en quants iorns aquella de baix *serà pugade* de dalt a la sima de la torra. E en quants dies aquella de la sima *serà davallade* al peu de la torra” 95v.

“si 5 *és vingut* de 12, de quants me vindran 7?” 97v.

“E *és acabat* aquest orda he veus que t sobre 1.242.795” 107v.

“E per provar si *serà ben treta* la rays cúbica” 108r.

“És hun home qui à fet preu ab hun tapisser que li face hun drap de ras per preu de 5 liures e que sia de 4 alnes de lonch y 3 de ample, e dit mestre fonch content. E com *fonch fet*, dix l’ome an el tapisser que li’n fassa hun altre” 109v.

“Hun home *és entrat* en un ort a culir roses” 112v.

“Io us deman aquesta línea quant *serà apartada* del diàmetra” 127v.

“en vindrà 33 $11/28$, e tant és lonch lo tros que és romàs dret, lo restant fins en 70 és lo tros qui *és caygut* e tindrà 26 $17/28$ ” 129v.- 130r.

Amb els adjectius i alguns adverbis, en fa un ús semblant que amb els participis (Solà, 80-88). És força més freqüent el verb *ser*, tot i que trobam *estar* amb els adjectius següents: *sol*, *gentil* i *dret*; i amb els adverbis *millor* i *bé*. Ara bé, això no vol dir que aquests adjectius i adverbis s’hagin d’usar exclusivament amb *estar* ja que llegim la forma *millor* en un cas acompanyat d’*estar* i en dos de *ser*.

– Exemples d’*estar* amb adjectius i adverbis:

“perquè may lo 0 no deu estar que altre letre no·l precesca [sic] a mà esquerra y per ço lo 0 may deu *estar sol* perquè no val ni fa valer, ni deu *estar acompanyat*” 14v.

“per ço veus que en la de 3 às a posar lo tres alt a la casa qui *stà sola*” 27v.

“Aprés faràs hun quadrat que *estiga gentil* e posaràs les figures qui stan al cantó primier” 27v.

“deus mesurar dret fins a l’angle que li *stà més dret*” 125r.

“y encare que les xifres de les multiplicacions no *stiguen dretes* com star deuen, cade hu que les adob segons diu la letra” 134v.

“Altres posen la suma pertidera y après passen una línia per baix per a depertir la suma pertidera del pertidor, y a mi me par que *stà millor*” 29r.- 29v.

“e tants diners tenia lo qui demana $1/4$ y *stà bé*” 96v. - 97r.

– Exemples de *ser* amb adjectius i els adverbis *millor* i *lluny*:

“qui leva de les coses lo nombre *és necessari* totes peresquen” 1r.

“E encare *és molta* la perfectió de la unitat” 1v.

“E axí veus que *és bona* la suma” 9v.

“E si vols fer la prova per 7, que *és milor* [sic], comensaràs an els diners” 10v.

“si la cifra de dalt *és maior* ho *menor* que la de baix ho si *és yqual*, si la de dalt *serà maior*, serà ben posat, si *serà menor*, serà mal posat, e si *seran eguals* com és en la present, no pot dir si esta bé ho no” 19r.

“per ço *és milor* mudar-ho” 19v.

“y nota bé aquesta pràctica perquè *és cotidiana*” 25v.

“axí mateix trobaràs 5, y axí veus que *és bona*” 31r.

“Lo cambiador és content ab tal pacte que li do a rahó de 5 per 100 e lo mercader *fonc content*” 74v.

“E tant deu tenir les 120 liures per *esser cabal* del temps que devia tenir les 150 liures” 75v.

“e vindrà-te’n 360, e tants ducats li deu prestar per *esser cabals* del temps en 10 mesos” 76r.

“e 16 mesos après del temps per compliment de paga li dóna 850 liures e *fonc content* del temps y de la paga” 78r.

“e lo mercader *fonc content* e donà-li 30 liures” 80v.

“no entenem a d[e]manar altra cosa sinó de quin pes és la dita moneda, si és *gran ho patita*” 89r.

“Si vols conèixer quant una proporció *serà maior ho menor* que un altre, aquella és *maior* qui té maior denominador; e aquella és *menor* que [sic] té menor denominació; e aquelles són semblants que àn una mateixa denominació. E axí veus que és *maior* la quàdrupla que la tripla” 116r.

“Io us deman quant *serà luny* de cascuna torre” 130r.- 130v.

També podem destacar altres exemples d'*estar*:

“e posar-ho-às segons veus en la figura de manera que totes les xifres fan¹³ a sumar axí com *stan*, una endret de l'altre” 22r.

“E los qui a mon consel volran *star*, no's serviran de aquestes brevitats” 24v.

“Are muden axí com *stan* per orda en l'altre quadrat” 27v.

“no és manaster sinó mudar les figures axí con [sic] *stan*, avansant un grau” 35v.

“Com si tu volgueses scriure 4 quints, tu deus posar 4, que és lo menor, de sobre, e 5, que és lo maior, de sota e una rala ho vírgula enmig; *estarà* axí 4/5” 37v.

“Tu deus veure primier en quant *stà* la liura de cabal” 52v.

“e trobaràs que tornaran a 10 10/11, e a tant li *starà* de cabal” 54r.

“faràs les multiplicacions segons *stan* les rales” 81v.

“perquè lo march *stà* a 8 liures?” 88v.

“E si agueses a traura la rays de algun trencat que no tingués rays en lo modo que *stà*” 105r.

“y *stà* la dificultat en saber multiplicar los pams” 122v.

O de *ser*:

“E axí *foren* de acord i io us deman quant li à de donar de present per les 1.500 liures” 80v.

“És un ciudatà que à logada huna casa an un mercader per preu de 10 liures cascun any e quant *foren* de acort lo ciudatà diu an el mercader que li face pler de dar-li de present 30 liures” 80v.

“Io us deman a quant deu *esser* de talla cascuna de aquestes monedes y a quant *deuen* *esser* de ley” 91r.

“en vindrà 33 11/28, e tant és lonch lo tros que és romàs dret, lo restant fins en 70 és lo tros qui és caygut e tindrà 26 17/28” 129v.- 130r.

Hi ha alguns casos en què l'alternança és palesa en contextos ben pròxims:

“e per ço en tot nombre trencat ha master dos nombres dels quals lo menor deu *esser* de sobre lo maior e una vírgula emig [sic], ço és entre los dos nombres; lo nombre que *stà* dalt és dit nombredor e lo de baix denominador” 37v.

“Enperò deus notar que aquestes 3 coses ho nombres deuen *esser* ordenades en tal manera que la cosa sagura he sarta del seu preu ho del que dóna ho del que guanya, ço és que sap sert lo seu preu ho lo que dóna ho lo que guanya aquella tal cosa ho nombre, deu *star* primer a mà squerra y és pertidor, y lo preu de la

¹³ Error per *s'an*, 's'han'.

primera cosa ho nombre deu *star* après y diu-se lo contrari y aquest és lo multiplicador” 47r.

“E vol que com sia mesclat que li *stiga* a 14 sous lo cortera. [...] he hun poc més baix posaràs lo preu en què vols que *stiga* dita mescla. E après mira la diferència que és del maior preu an el que vols que *stiga*, ço és dels 17 als 14 en què vols que *sia*, e trobaràs que és 3” 87r.

7. Conclusions

Observam que no hi ha cap gerundi acabat en *-guent* o *-quent* (contrastant així amb la llengua parlada actualment a Mallorca).

El radical del participi del verb *contenir* conserva la *e* etimològica i el del verb *venir* sempre presenta la *i*: *vingut*, *vinguts*.

La primera persona del present d'indicatiu no porta mai desinència i la quarta i cinquena dels verbs de la primera conjugació acaben sempre en *-am*, *-au*, com avui dia a Mallorca.

El fet més remarcable del futur simple són els nombrosos exemples d'intercalació de pronoms febles entre el radical i els morfemes propis, tal com feia la llengua antiga. En el condicional també n'apareixen alguns casos, si bé en menor proporció.

En el present de subjuntiu, les tres primeres persones del singular i la tercera del plural encara no han desenvolupat la *-i-* moderna. En el pretèrit plusquamperfet de subjuntiu crida l'atenció l'ús de l'auxiliar *haver* acabat en *-era*, al costat de l'acabat en *-és* (*haguera*, *hagueren* / *hagués*).

El participi sol concordar amb l'antecedent, com en català antic, fet encara conservat en bona part de la població mallorquina.

Les oracions condicionals són molt nombroses i predominen les construïdes en mode indicatiu. La perífrasi d'obligació més freqüent és *deure* més infinitiu, seguida d'enfora per *haver a* i *haver de* més infinitiu.

Quant als usos de *ser* i *estar*, amb participis i adjectius predomina l'ús del verb *ser*. Podem constatar l'alternança entre els dos verbs amb complements de lloc, tant per a indicar localització com simple presència en un lloc. Aquesta alternança és la continuació de l'ús medieval, que obeïa a unes normes basades en l'etimologia de *ser* i *estar*.

Obres citades

- Badia, A. M. *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre, 1981.
- Martí i Castell, J. *El català medieval. La llengua de Ramon Llull*. Barcelona: Indesinenter, 1981.
- Martí Mestre, J. *El "Llibre de Antiquitats" de la Seu de València*. València/Barcelona: Institut Universitari de Filologia Valenciana/PAM. 1994. 2 volums.
- Moll, F. de B.: *Gramàtica històrica catalana*. Madrid: Gredos, 1952
- Russell-Gebbett, P. "L'estructura de les oracions condicionals de realització impossible en català medieval." En *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Oxford: The Dolphin Book, 1976. 207-216
- Salavert Fabiani, V. L. "Aritmética y sociedad en la España del siglo XVI." En S. Garma, D. Flament & V. Navarro eds. *Contra los titanes de la rutina. Encuentro, en Madrid, de investigadores hispano-franceses sobre la historia y la filosofía de la matemática*. Madrid: CSIC, 1994. 51-69.
- Schmid, B. *Les "traduccions valencianes" del Blanquerna (València 1521) i de la Scala Dei (Barcelona 1523). Estudi lingüístic*. Barcelona: Curial/PAM, 1988.
- Solà, J. *A l'entorn de la llengua*. Barcelona: Laia, 1984.
- Tolrà, J. B. *La Arismética de Juan Ventallol, traduzida de la lengua catalana en castellano... Va añadido un tratado de la Arte Mayor llamado Álgebra o Regla de la Cosa*. Tarragona: Gabriel Roberto, 1619.
- Wheeler, Max W. "La morfologia verbal al Curial e Güelfa." En A. Ferrando ed. *Estudis lingüístics i culturals sobre Curial e Güelfa: Novel·la cavalleresca anònima del segle XV en llengua catalana. Linguistic and Cultural Studies on 'Curial e Güelfa.'* John Benjamins: Amsterdam/Philadelphia, 2012. 875–908.